

SV. FRANJO ASIŠKI I NJEGOV ODNOS PREMA STVOROVIMA

Katehetsko-pedagoški elementi

ANDREJ ŠEGULA

Teološka fakulteta

Poljanska c. 4, p.p. 2007, 1001 Ljubljana, Slovenija

Primljeno:
7. 5. 2010.

Pregledni članak

UDK 235.3
Franciscus
Assisiensis,
sanctus:502

Sažetak

Sveti Franjo nije napisao nijedan katehetski priručnik. Unatoč tomu, njime se nadahnjuju oni koji rade na području kateheze. U članku koji je pred vama govorimo o Franjinu odnosu prema prirodi, prema stvorenjima. Franjo je prirodu doživljavao kao mjesto koje nam nudi mnoštvo mogućnosti da se susretnemo s Bogom. Svoj odnos prema prirodi sjedinio je u Pohvali stvorova, u kojoj govori o stvorovima kao o braći i sestrama. Dio tih stvorenja su također čovjek i smrt. Te temeljne elemente Pohvale stvorova pokušavamo upotrijebiti kao ishodište za našu katehezu. Priroda je dobar katehetski temelj kada razmišljamo o Bogu, o stvaranju, o čovjeku i o smrti. Priroda je sastavni dio kateheze u nekim skupinama, kao što su npr. SKAUTI i FRAMA. Rezultati su dobri, zato se iz toga rađa ideja da se priroda više uključi i u redovitu katehezu.

Ključne riječi: kateheza, kateheza o prirodi, kateheza u prirodi, stvorenje, čovjek, smrt, Sv. Franjo Asiški

0. UVOD

Franjo je sve odnose – prema Bogu, Crkvi, ljudima i stvorovima – duboko proživljavao. U svim je tim dimenzijama živio duboku predanost i poslušnost, poštovao je najviši oblik autoriteta. Upravo je to svojim životnim stavom i poručivao svojoj braći. Tako je poslušnost (prema Bogu, Crkvi, ljudima, stvorovima) postala životno pravilo njegove braće, pedagoški model i stil života.

Ovdje ćemo govoriti samo o njegovom odnosu prema prirodi, prema stvorovima.¹ Razmotrit ćemo Franjinu *Pohvalu stvorova* (PS) i u njoj pokušati otkriti gdje se skriva

ključ njegovog shvaćanja, doživljavanja stvorova. Franjo je živio snažan odnos s Bogom, Crkva mu je bila kao mati, ljude je prihvaćao kao Božji dar. Sve se to zrcali i u njegovu odnosu prema stvorovima. Je li to cilj naše kateheze? Je li cilj naše kateheze dovesti čovjeka do snažnog odnosa s Bogom, želimo li da mu Crkva postane poput majke, da ljude prihvaća kao Božji dar i da stvorenje postane oruđe njegove kateheze?

¹ Usp. C. B. DEL ZOTTO, »Creato (natura, imago Dei)«, u: *Dizionario Franciscano*, Edizioni Messaggero, Padova, 1995, str. 321–340. (1) *Il creato, rivelazione di Dio creatore*, (2) *Francesco cantore del creato e custode delle creature*.

Kada razmišljamo o odgojnim elementima, odnos prema prirodi sigurno ima važnu ulogu. Franjo u odnos prema prirodi unosi nekoliko novosti, koje proizlaze iz duboke povezanosti s Bogom, sa Stvoriteljem. Iako se to odnosi na »model« koji je nastao prije 800 godina, lako je ustvrditi da se može primijeniti i na suvremenu tematiku, kojoj današnji stručnjaci posvećuju sve više pažnje: ulogu odnosa prema prirodi u odgojnom procesu.²

1. FRANJO I STVOROVI

Ime Sv. Franje Asiškoga mnogi suvremenici, vjernici i nevjernici, blisko povezuju sa stvaranjem, harmonijom, prirodom i ekologijom. Takva je slika nedvojbeno povezana s razdobljem romantike, koja nam pomaže da barem djelomično razumijemo zašto je Franjo bio tako »omiljen« u svim razdobljima povijesti.³ Franjin odnos prema stvorovima u najvećoj mjeri otkriva njegova *Pohvala stvorova*.⁴

Mnogi koji danas imaju potrebu da se vrate prirodi, osjećaju naklonost prema liku, slici i životnom stavu Sv. Franje.⁵ Zbog svoga »zdravog« odnosa prema prirodi Sv. Franjo postaje blizak ekologima. Papa Ivan Pavao II. je 29. studenoga 1979, na početku svoga pontifikata, Franju proglasio nebeskim zaštitnikom svih ekologa. Tu je misao još potvrdio kada je 27. listopada 1986. u Asiz pozvao predstavnike najrazličitijih vjerovanja, koji su molili za mir. Papa je Franju prikazao kao čovjeka mira i svemirskog bratstva, koji je tražio sklad ne samo među ljudima već i sa stvorovima.

Prije nego što započnemo s analizom *Pohvale stvorova*, potrebno je ponešto objasniti. Moramo paziti da tu himnu ne čitamo samo kao sentimentalno, osjećajno djelo čovjeka koji je s prirodom imao blizak odnos. U Franjinu odnosu prema stvorenjima, što ga odražava *Pohvala stvorova*, po-

stavlja nam se pitanje je li taj bratsko-strinski odnos sa svim stvorenjima ravnodušnost, zatvaranje očiju pred grubostima stvarnoga svijeta, u kojem je čovjek prije slab nego dobar. Mnogi misle da stvorenje 21. stoljeća vjerojatnije ide prema apokaliptičkom samouništenju, nego prema biti *Pohvale stvorova*.⁶

1.1. Priroda ili stvorovi?

Na samom početku razmišljanja o Franjinom odnosu prema stvorovima dobro je sebi postaviti nekoliko pitanja: Na što Franjo misli kada govori o stvorovima? Na prirodu ili na stvorove? U čemu je razlika? Za većinu ljudi Franjo je čovjek po svojoj tankočutnosti blizak prirodi; on je onaj koji govori s cvijećem i koji ga voli, on je onaj koji propovijeda pticama. Pred svim tim dražesnim slikama postavlja se pitanje što se iza svega krije. Neki u njemu ne vide čovjeka koji opijeva samo prirodu⁷, nego posebno stvorenje⁸.

² Usp. Z. Z. DIVJAK, *Otroci, mladostnici, starši*, Gora, Krško, 2008.

³ Posljednjih pedeset godina je u razvitku skautizma dobio svoje mjesto upravo Sv. Franjo Asiški, koji je postao zaštitnik »vučica«, članova skautske najmlađe dobne skupine (8–12 godina). Život i rad u tom razdoblju temelji se na »susretu« s prirodom i odgoju za bratstvo sa svim ljudima.

⁴ Usp. G. GUITTON, »San Francesco e la creazione«, u: *La spiritualità di Francesco d'Assisi*, Edizioni Biblioteca Francescana, Milano, 1993, str. 339–354.

⁵ Usp. L. Mathieu, *Approche franciscaine du mystère chrétien*, Les Éditions Franciscaines, Paris, 1998, str. 115–159.

⁶ Usp. G. GUITTON, nav. dj., str. 339–340.

⁷ *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, DZS, Ljubljana, 2005; priroda 1. o čovjeku neovisan predmetni svijet i sile koje u njemu djeluju: promatrati, istraživati prirodu i njene pojave; neke elemente nalazimo u prirodi neovisne; voditi računa o zakonitostima u razvoju prirode; zakoni prirode; nauk o prirodi; 2. dio zemaljske površine koju čovjek još nije bitno promijenio: kvariti, mijenjati prirodu; 3. što znači, odvojiti nešto od drugoga:

Razlika između prirode i stvorova je velika i ne smijemo je zanemariti. Nitko ne može Franji prigovoriti ili zaniijekati srdačnu bliskost s tim »zemaljskim donjim« svijetom. Franjo je bio čovjek koji se znao zaustaviti i osjetiti puno više od onoga što je vidio. Međutim, kada rabimo riječi stvorovi ili stvorenja, ne mislimo time više samo na prirodu kao na neku čistu datost, dar koji je bio dan na raspolaganje čovjeku da ga iskorištava. Stvorenje je najprije stvarnost koju smo primili od Njega, Boga, koji je izvor, Bog Stvoritelj i Otac svih ljudi. Odnosi se na stvorenje koje dolazi i k Njemu se vraća i nije samo mrtva, nedjelatna stvarnost, nego živi svijet, koji čovjeku govori o Bogu. Stoga možemo zaključiti da je stvorenje kao potpuna stvarnost pojam mnogo širi nego priroda. Čovjek je sam dio toga stvorenja, jer je stvoren i jedan je između stvorova. Kao Stvoriteljev suradnik, kao onaj koji smije nastaviti započeto Božje djelo, ima povlašten položaj. Franjo je tako onaj koji voli prirodu, a naročito onaj koji pjeva o Božjem stvaranju.⁹

1.2. *Stvoriteljeva dobrota*

Želimo li istinski razumjeti Franjine odnose sa stvorenim svijetom, potrebno ih je – najprije unatoč svim zagovornicima prirode i Sv. Franji kao zaštitniku ekologa – pogledati očima vjere.¹⁰ Ono što je Franjo tražio u svijetu, nisu bili ni dobar fizički osjećaj niti tržišna proračunatost (kako bi iskoristio prirodu za svoje dobro), nego druženje sa stvorenjima koja otkrivaju dobrotu i ljepotu darežljivoga Oca. Takav je bio Franjin odnos prema svijetu. Ganula ga je upravo ta Stvoriteljeva dobrota. Čelanski je napisao: »Kako opisati njegovu neizrecivu ljubav prema Božjim stvorenjima i kojom slatkoćom promatra sunce, mjesec i zvijezde nebeske, njegov je duh preplavljen radošću.« (1 Čel 80)

Snaga, mudrost i dobrota. Mnogo toga bismo mogli reći tim riječima. Franjo u potpunosti pripada teocentričnom pogledu na svijet. To je pogled njegova doba, koji odražava Božje vrline i čovjeka vodi ka kontemplaciji Boga. Svakako, Franjo se pritom ističe, njegovu je tankočutnost prema Božjoj dobroti teško usporediti bilo s čime. Obuzelo ga je stvorenje i zahvatila ga je evanđeoska riječ, koja kaže: »Nitko nije dobar doli Bog jedini« (Mk 10,18). Ta dobrota, koja dolazi od Stvoritelja, neprestano se pojavljuje i u Franjinim spisima: »I neka sam Svevišnji i Vrhovni, jedini pravi Bog, ima i neka se njemu uzvraćaju, i neka on jedini prima: sve časti i poklonstva, sve pohvale i blagoslivljanja, sve milosti i svu slavu« (NPr 17,18). U nastavku govori: »Svim srcem, svom dušom, svim umom, svom snagom i jakošću, svim razumom i svim silama, svim poletom, svim čuvstvom, svom nutrinom, svim željama i htijenjima svi ljubimo Gospodina Boga, koji daje svima nama cijelo tijelo i cijelu dušu, koji nas je stvorio, otkupio i spasit će nas samim svojim milosrđem, koji je učinio i čini sva dobra nama bijednima i jadnima, trulima i smrdljivima, nezahvalnima i zlima« (NPr od 23,8). I još: »Ti prebivaš u njima i napunjuješ ih blaženošću, jer si ti, Gospodine, najveće dobro, vječno,

4. obično s atributom, skupina čovjekovih osobina iz kojih proizlazi njegovo ponašanje; 5. obično s atributom, skupina osobito tjelesnih osobina, značajki čovjeka.

⁸ *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, nav. dj.: stvorovi 1. u različitim religijama potpunost svega materijalnoga u vezi sa stvaranjem: stvorenja nisu vječna; čovjek, kruna stvaranja; stvoritelj i stvorovi / Božje stvorenje 2. knjiž. svijet: zaprepaštenim očima su se otkrivala nova stvorenja / neobična ozbiljnost je vladala u stvaranju; preuzela ju je ljepota stvorova / u stvaranju ovog književnika djeluju dvije sile – ljubav i nagon.

⁹ Usp. G. GUITTON, nav. dj., str. 340–341.

¹⁰ Usp. G. GUITTON, nav. dj., str. 341–343.

od kojega proizlazi svako dobro i bez kojega ne postoji nijedno dobro« (ON 2 i prim. PB).

Franjo prima Božju dobrotu, ljepotu ali i dobrotu stvorenih dobara i sva bića, sva stvorenja kao dar, stvoren za čovjeka, da bi po njemu otkrivao Boga i k Njemu se također vraćao.¹¹ Upravo zato je njegova molitva prije svega dar, pohvala, vraćanje svih tih darova Njemu, koji je njihov izvor: »I sva dobra uzvraćajmo Gospodinu Bogu, svevišnjemu i vrhovnomu, i priznajmo da su njegova sva dobra, i za sva zahvaljujmo njemu, od kojega sva dobra proizlaze« (NPr od 17,17).

Franjo je siromašan i ništa ne posjeduje, ali se pred stvorenjima osjeća bogatim; to se bogatstvo vidi u Božjoj dobroti, koja mu poklanja toliko dobrote i ljepote.¹² Za takav se je unutarnji stav u duhu potrebno obratiti stvorenjima, da bi se vidjela divna stvorenja ondje gdje ih mnogi ne vide, ondje gdje se čini da nema ničega da se vidi ili da se ne ide ni za kakvom ljepotom, vrijednošću. Jedan od Franjine braće se tužio zbog milostinje tj. korice suhoga kruha koju je dobio i nije je mogao drukčije pojesti nego s vodom. Franjo mu je rekao: »Brate Maseo, nismo dostojni većeg dara od te korice kruha.« (CV 13)

Za Franju je sve milost, sve je Božji dar, jer: »I vrijednima i nevrijednima s blagom ljubaznošću dijeli je onaj veliki milosrdnik« (2 Čel 77).¹³

1.3. *Kontemplacija Stvoritelja u njegovim stvorovima*

Franjino razumijevanje stvorova nam postaje sve jasnije i razumljivije. Tek u tom duhu možemo razumjeti i njegov istinski odnos prema stvorenom svijetu. Bog je Otac, On je sva dobrotu, a vidljive je tragove te dobrote ostavio i u stvorovima: »Taj se sretni putnik žurio da izađe iz svijeta

kojim je prolazio kao prognanik, ali se služio svim onim što je na svijetu. Protiv knezova tmine se naime njime služio kao borilištem, a Boga je promatrao kao zrcalo dobrote. U svakoj umjetnini je veličao Umjetnika. Što god je opažao u stvorovima, podsjećalo ga je na Stvoritelja. Zanosno je klicao svim djelima Božjih ruku; uživajući u divnim prizorima, vidio je živi smisao i uzrok svega. U lijepim je stvarima prepoznavao Najljepšega. Sva mu dobra dovikuju: 'Onaj koji nas je stvorio, najbolji je.' Po tragovima što ih je ustvari svuda utisnuo slijedi Ljubljenoga, od svega pravi sebi stube kojima se dolazi do prijestolja.« (2 Čel 165)

Tako je Franjo stvorove poštovao prije svega kao Božje djelo. Po samom otkrivanju je upoznao Autora. Uočavao je najmanje stvari, koje su mnogi prezreli. Stvorovi imaju smisla, jer imaju svoga Autora, Stvoritelja. U riječi radnik ne smijemo vidjeti tvorničkog radnika, običnog radnika, nego umjetnika koji radi s ljubavlju. U stvaranju svijeta Otac je učinio vidljivim svoje vlastite darove, samoga sebe je otkrio po dobrim i lijepim zemaljskim stvarima. Čovjek samoga sebe potpuno prepozna kao dio stvorenja. Franjo je osjećao naročito veliku poniznost i posebni dar kad je ušao u bratsku komunikaciju i radost sa svim stvorenjima.¹⁴

1.4. *Bratski odnos prema svemu stvorenomu*

Franjin odnos prema prirodi nam postaje sve bliskiji. Bio je to čovjek otvorenih

¹¹ Usp. A. ROTZETTER – T. MATURA, *Živjeti evanđelje (s Franjom Asiškim)*, Biblioteka »Brat Franjo«, Zagreb, 1984, str. 102–103.

¹² Usp. A. ROTZETTER – T. MATURA, nav. dj., str. 71–90.

¹³ Usp. G. GUITTON, nav. dj., str. 341–343.

¹⁴ Usp. G. GUITTON, nav. dj., str. 343–344.

očiju.¹⁵ Osjećao je bratski odnos¹⁶ prema biljkama, cvijeću, životinjama i svim stvorovima, koje je definirao kao »donje«, »zemaljske«: »S osjećajem nečuvane pobožnosti grlio je sve stvorove, govorio im o Gospodinu i poticao ih da ga slave. Pažljiv je bio prema uljanicama, svjetiljkama i svijećama. Nije htio svojom rukom priječiti njihovo svjetlo, jer da je njihovo svjetlo znak vječnoga svjetla. S poštovanjem je hodio po kamenju, i to zbog onoga koji sebe nazivlje stijenom... Kad bi braća sjekla drva, branio je da se stablo sasvim posiječe. Htio je da mu se ostavi nada da će ponovno potjerati. [...] Naredio je da se unutar vrta uredi vrtić za mirisno bilje i cvijeće da one koji to budu promatrali, podsjeća na vječno uživanje. Uklanjanje je s puta crviće da ne budu pogaženi nogama. Naredio je da se pčelama donese meda i najboljega vina da u zimskoj studeni ne izginu. Sve životinje je nazivao braćom i sestrama, iako je među svakovrsnom zvjeradi posebno volio one blage.« (2 Čel 165)

Franjo je stvarno imao izuzetan odnos prema stvorovima. Po stvorovima i po prirodi je doživljavao Boga. Znamo li kakav je odnos imao prema Crkvi i prema bližnjemu, onda vidimo da njegov odnos, njegovo duboko doživljavanje stvorova nije nešto slučajno. Bio je vrlo tankočutan i otvoren. Svjesno je otkrivao prirodu i živio sa svim stvorovima, za koje je bio duboko svjestan da su Božji dar. Stvorenja je doživljavao u Kristovoj svjetlosti. Da pred očima nije imao te kristološke dimenzije, mogli bismo se zapitati zašto je nastojao ostaviti u šumi neki panj koji nije bio lijep ili zašto je sklanjao crve i puževe s puta.

Sigurno je da ga je crv podsjećao na Psalam 22: »A ja, crv sam, a ne čovjek, ruglo ljudi i naroda prezir« (Ps 22,7); janjetu se divio, jer je i Krist nazvan Janje Božje. Franjo je znao mnogo priča o janj-

cima i ovcama. Poznata je priča da je otkupio janje samo zato da bi ga spasio od klanja (1 Čel 78–79 i 2 Čel 111). U svemu tome javlja se opasnost da Franju smatramo jako naivnim. Međutim, poznavajući njegov cijeli život, znamo da je, unatoč izuzetnom osjećaju za životinje, čvrsto stajao na tlu svakodnevnog života.¹⁷

2. FRANJIN ODNOS PREMA STVOROVIMA U POHVALI STVOROVA

Tek nakon prethodnih objašnjenja, polako počinjemo razumijevati važnost i sadržaj *Pohvale stvorova*.¹⁸ Kao uvod u analizu *Pohvale stvorova* potrebno je reći da je ta pjesma u franjevačkoj duhovnosti imala¹⁹ važnu ulogu. Franjo ju je sastavio na kraju života, u jesen 1225. godine. Tu pjesmu ne možemo razumjeti bez poznavanja Franjina života i okolnosti u kojima ju je napisao. Napisao ju je kada je već bio posve iscrpljen od bolesti i stigmi.²⁰ Još nije imao ni 45 godina kada je u samoći na brdu La Verni primio utisnuta znamenja trpećeg Krista.²¹ Ubrzo nakon povratka u Porcijun-

¹⁵ »Francesco di fronte al mondo creato«, u: *La spiritualità di Francesco d'Assisi*, Edizioni Biblioteca Francescana, Milano, 1993, str. 339–409.

¹⁶ Usp. C. B. DEL ZOTTO, »Creato«, u: *Dizionario Franciscano*, str. 321–340. (1) *Il creato, rivelazione di Dio creatore*, (2) *Francesco cantore del creato e custode delle creature*.

¹⁷ Usp. G. GUITTON, nav. dj., str. 344–346.

¹⁸ Nazvana je također *Pjesma brata Sunca*. Sunce je naime jedno od najljepših stvorova među svim stvorenim, koje najbolje možemo usporediti sa samim Bogom.

¹⁹ Usp. E. LECLERC, »Canto«, v.: *Dizionario Franciscano*, str. 135–148. (1) *L'importanza del canto nella vita di Francesco*, (2) *Le diverse forme di canto di Francesco*, (3) *Un canto di lode e di rendimento di grazie*, (4) *Il Cantico delle creature*.

²⁰ Usp. T. DESBONNETS – D. VORREUX (ur.), *Saint François d'Assisi. Documents*, Les Editions Franciscaines, Paris, 1968, str. 168.

²¹ Usp. E. LECLERC, *Le chant des sources*, Les Editions Franciscaines, Paris, 1999, str. 9.

kulu, molio je svoju braću da ga prenesu u crkvicu Sv. Damjana. Pored toga Franjo je već od povratka s Bliskog istoka trpio zbog bolesti očiju; gotovo je potpuno oslijepio. Nije trpio samo fizički, nego i zbog svojih briga. U svom tjelesnom trpljenju mislio je također na braću koju mu je Gospod darovao i na poslanje koje mu je bilo povjereno. »Nikada se nije osjećao tako siromašnim i oplijenjenim. U dugim danima nerada zbog bolesti proživljavao je sav svoj život, sve ono što je Gospodin za njega učinio i sve one trenutke kada mu je pokušao odgovoriti svojim životom.«²² Bio je umoran i bolestan. Na kraju snaga i na rubu očajja, molio je Boga da mu se smiluje. Bog mu je odgovorio: »Franjo, raduj se kao da si već u raju.« Tada je spoznao da to nije trenutak za žalost i trpljenje, nego za slavljenje i pjesmu, vrijeme za radost sa svim stvorenjima. »Sunce je izlazilo nad Asizom. Bilo je prekrasno sunčano jutro. Pozvao je svoju braću. Sijao je od veselja. Sjeo je, sabrao se i počeo pjevati.«²³ I tako je nastala *Pohvala stvorova*:

¹ Svevišnji, svemogućí dobri Gospodaru, tvoja su hvale, slava i čast i blagoslov svaki (usp. Otk 5,12–13)!

² Samo tebi dolikuje, o Svevišnji, i ni jedan stvor nije dostojan tebe spominjati.

³ Hvaljen budi, moj Gospodaru, sa svim tvojim stvorovima (prim. Ps 102,22; Tob 8,7; Dn 3,57), posebno s gospodinom bratom Suncem (usp. Ps 148,3; Dn 3,62), koji je dan i njime nas rasvjetljuješ.

⁴ I ono je lijepo i blista velikim sjajem i tebe, o Svevišnji, označava (usp. Otk 1,16).

⁵ Hvaljen budi, moj Gospodaru, po bratu Mjesecu i Zvijezdama (usp. Ps 148,3; Dn 3,63)!

Na nebu ti ih obliкова sjajne, dragocjene i lijepe.

⁶ Hvaljen budi, moj Gospodaru, po bratu Vjetru, po Zraku (usp. Dn 3,65), i po oblacima i vedrini, i svakom vremenu (usp. Ps 148,4) kojim uzdržavaš svoje stvorove.

⁷ Hvaljen budi, moj Gospodaru, po sestri Vodi (usp. Dn 3,77; Ps 148,4), koja je veoma korisna i ponizna, dragocjena i čista!

⁸ Hvaljen budi, moj Gospodaru, po bratu Ognju, kojim rasvjetljuješ noć. On je lijep i ugodan, i snažan i jak.

⁹ Hvaljen budi, moj Gospodaru, po sestri Zemlji, našoj majci (usp. Dn 3,74), koja nas uzdržava i upravlja i proizvodi razne plodove sa šarenim cvjetovima i travom (usp. Ps 148,9; Dn 3,76).

¹⁰ Hvaljen budi, moj Gospodaru, po onima koji iz tvoje ljubavi praštaju, i podnose bolest i nevolje.

¹¹ Blaženi oni koji ih budu u miru podnosili, jer će od tebe, o Svevišnji, biti okrunjeni (usp. Jak 1,2.12).

¹² Hvaljen budi, moj Gospodaru, po sestri Smrti našoj tjelesnoj, kojoj nijedan živi čovjek ne može izbjeći (usp. Rim 5,12).

¹³ Jao onima koji umiru u smrtnim grijesima!

¹⁴ Blaženi koje će ona naći u tvojoj presvetoj volji (usp. Otk 14,13), jer im druga smrt neće nauditi (usp. Otk 2,11; 20,2).

¹⁵ Hvalite i blagoslivljajte mog Gospodara, zahvaljujte mu i služite mu u poniznosti velikoj (usp. Dj 20,19)!

²² Usp. E. LECLERC, nav. dj., str. 10.

²³ Usp. E. LECLERC, nav. dj., str. 15.

Na *Pohvalu stvorova* moramo gledati kroz Franjin život. Nije to nikakvo trenutno nadahnuće ili improvizacija. Franjo je pjesmu već dulje vrijeme nosio u sebi. Ta pjesma, pohvala, himna stvorena je na kraju dugoga duhovnog puta.²⁴

Za tu pohvalu, himnu stvorova, možemo mirno reći da služi kao sinteza franjevačke duhovnosti. Sadržaj te pjesme pokazuje nam horizontalnu (čovjek u odnosu prema čovjeku i stvorovima) i vertikalnu dimenziju (čovjekov odnos prema Bogu, Stvoritelju). »Početna živahnost *Pohvale stvorova*, koja je potpuno vertikalno upravljena i u potpunosti teži prema transcendentnom, na neki se način pretopi u horizontalnu otvorenost i bratski odnos sa svim stvorenim. Čovjek, koji se doživljava nevrijednim da oslovljava Svevišnjega, sada osjeća da je 'brat' svim stvorovima.«²⁵ Takva je struktura Franjine *Pohvale stvorova*. Prvi je dio zahvala Bogu Svevišnjemu, autoru svega, a drugi je pohvala stvorova i svega što je djelo Njegovih ruku.

2.1. Hvala Svevišnjemu

Prva riječ »Svevišnji« upućuje himnu, hvalospjev u visine. Ponavljanjem toga izraza Franjo želi istaknuti pravo značenje, pravi cilj te hvale. Ta slika Svevišnjega izražava transcendenciju (nedokučivost). Franjo za Svevišnjega ulaže sve svoje snage, samoga sebe, svu svoju energiju. Neobično je zanimljivo da Franjo za Boga rabi najrazličitije izraze. »Da bi progovorio o Bogu, Franjo nije izmislio novi rječnik. Rabio je izraze i riječi svoga doba. Brzo to osjetimo. Svatko tko čita Franjine spise, osjeti da je Svevišnji, Svemogućí onaj komu se obraća, koji ga zove. Taj čovjek je sjedinjen sa Svevišnjim.«²⁶

Ta otvorenost prema nebesima, prema Svevišnjem, ukazuje na kretanje koje premašuje granice ovoga svijeta. Čovjek u to-

me nije biće koje bi bilo samomu sebi cilj. Čovjek nije jedanput zauvijek zatvoren u sebe, u svoje granice i ograničenosti. U stihovima *Pohvale stvorova* tako otkrivamo otvaranje beskonačnoj veličini.²⁷

Za Franju je Bog istinski Bog. Stavlja ga na ono mjesto koje mu pripada. Transcendencija, Nedokučivi, kojemu se Franjo moli, kontemplira, stvarno nije udaljena stvarnost, nije neka zatvorenost u sebe. Otkriva nam se u tajni utjelovljenja, u poniznosti Sina Božjega. Nedokučivoga Boga Franjo traži i nalazi u tajni poniznoga otkrivanja i ljubavi.²⁸ Franjo je spoznao da u Svevišnjega postoji dimenzija koja čovjeku ostaje nedostupna.²⁹ Bog kojega Franjo uzvisuje u *Pohvali stvorova* nije ni sveta duša ni čovjekova duša, nego Onaj koji k sebi uzdiže sve stvoreno. To je dakle Bog koji diže, koji uzvisuje, i ne možemo ga izraziti stvorenjem samim.³⁰

Prvi dio *Pohvale* nam jasno pokazuje vertikalnu dimenziju pjesme, koja se proteže između stvorova i Boga, između čovjeka i njegova Boga. U nastavku analize *Pohvale stvorova* razmotrit ćemo horizontalnu dimenziju.

2.2. Svemirsko bratstvo

Kada govorimo o Franjinoj horizontalnoj dimenziji, moramo biti svjesni da ta dimenzija ne uključuje samo međuljudske odnose, nego prije svega odnose među osobama, ljudima i svim stvorenim. Kao

²⁴ G. M. POLIDORO, *François d'Assise*, Edizioni Porziuncola, Assisi, 1999, str. 207–229.

²⁵ E. LECLERC, *Le Cantique des Créatures*, Desclée de Brouwer, Paris, 1988, str. 44.

²⁶ M. A. SANTANER, *François d'Assise et de Jésus*, Desclée, Paris, 1984, str. 194.

²⁷ Usp. E. LECLERC, nav. dj., str. 20.

²⁸ Usp. E. LECLERC, nav. dj., str. 23.

²⁹ Usp. M. ELIADE, *Le sacré et le profane*, Gallimard, Paris, 1965, str. 101.

³⁰ Usp. E. LECLERC, nav. dj., str. 25.

što smo vidjeli, u *Pohvali stvorova* riječ je najprije o velikoj hvali Svevišnjega: »Na prvi pogled se čini da je riječ o uzvišavanju čovjeka, ali otkrivamo da je posrijedi prije svega bratsko druženje sa svim stvorenjima: 'Hvaljen budi, moj Gospodaru, sa svim tvojim stvorovima.' Upravo je to temelj, osebujnost *Pohvale stvorova*.«³¹

Franjo je izuzetno dobro poznao Sve-to pismo, zato *Pohvalu stvorova* moramo gledati i otkrivati kroz biblijsku tradiciju psalama i proročkih knjiga, gdje nalazimo mnoga mjesta koja hvale Boga u svim stvorenjima. »Kao što su nekoć«, napisao je Toma Čelanski, »tri mladića, koja su bila bačena u razarenu peć, pozivala sve stvorove da hvale i slave Stvoritelja svemira i pozivala sva počela, tako taj čovjek, pun Duha Božjega, nije prestajao u svim počelima i stvorovima slaviti, hvaliti i blagoslivljati Stvoritelja i upravljača svega.« (1 Čel 80)

Međutim, Franjo u taj biblijski kontekst unosi dio sebe. Nije zadovoljan samo jednostavnim hvaljenjem Boga u njegovu stvaranju, sam želi biti brat svemu stvorenome. U tome je novost. Biti brat i stvorovima, a ne samo ljudima. U *Pohvali stvorova* on sve stvoreno, svaki kozmički element naziva »bratom« ili »sestrom«. Franjo ne susreće ni sunce, ni vjetar, ni vodu, ni oganj, nego »brata Sunce«, »brata Vjetra«... To nije samo običan alegorijski način izražavanja. U svakodnevnom životu istinski je pokušao bratski prihvatiti sve što je materijalno, stvoreno.³² Takav pogled na svijet mijenja naš odnos prema prirodi. L. Boff je napisao da je to potpuno nov doživljaj i nov način gledanja na svijet. Franjo stvorove ne gleda svisoka, odozgo, kao da su manje vrijedni, nego ih prihvaća kao dio života. Sa stvorovima živimo, s njima smo braća i sestre, tj. dio smo iste obitelji.³³

S obzirom na to da je Franjo živio nekoliko stoljeća prije nas i da ga često drži-

mo romantičarskim tipom čovjeka, možemo razumjeti njegov odnos prema stvorovima.³⁴ No načinimo li most između doba u kojem je živio on i doba u kojem mi živimo, otkrivamo velik raskorak. Gledajući na današnje doba, moramo biti realisti. Odnos današnjega čovjeka prema prirodi je drukčiji nego što je bio u doba Sv. Franje.³⁵ Danas mislimo da moramo biti gospodari i vlasnici svega stvorenoga. Priroda, stvorenje nije ništa drugo doli sredstvo kojim gospodarimo i iskorištavamo ga, ili je izvor energije koji treba osvojiti i oplijeniti. Čovjek industrijskog doba se istrkao iz zagrljaja prirode i postavio se iznad nje. Između njega i stvorenoga, prirode, više nema zajedništva, nego postoji samo želja za vladanjem. Takav pristup prirodi brzo nailazi na granice stvorenoga, prirode. Ekolozi cijelog svijeta se pitaju kamo vodi takvo iskorištavanje prirode.³⁶ U medijima možemo pratiti kako čovjek bezobzirno uništava svoj prirodni okoliš (vodu i zrak, životinjski i biljni svijet). Katastrofa je još veća kad postanemo svjesni činjenice da se čovjekov odnos prema stvorenomu zrcali i u odnosu prema čovjeku, prema bližnjemu. Kao što u odnosu prema prirodi želi biti onaj koji njome vlada, tako se takvo držanje prenosi i na međuljudske odnose. E. Leclerc je napisao: »Odbijanje bratskoga odnosa prema prirodi odražava se kao posljedica u nesposobnosti bratskoga

³¹ Usp. E. LECLERC, nav. dj., str. 27.

³² Usp. E. LECLERC, nav. dj., str. 28–29.

³³ Usp. L. BOFF, *François d'Assise*, Les Editions du Cerf, Paris, 1987, str. 57–58.

³⁴ »Jer koliki je čovjek pred Bogom, toliki je i ne više.« (OP 20,2)

³⁵ Usp. T. STREHOVEC, *Franjo – ekolog?*, u: »Družina« 57(2008)24 (15. 6. 2008) 7.

³⁶ Usp. J. VODIČAR, »Ekologija«, u: I. J. ŠTUHEC – A. MLINAR (ur.), *Leksikon kršćanske etike*. Elektronska izdaja, Celjska Mohorjeva družba, Celje, Ljubljana 2009.

života s bližnjim.«³⁷ Za Franju je život u miru sa stvorenim uvjet za dobre međuljudske odnose.

U svjetlu bivanja i odnosa kakve je živio Franjo Asiški jasno je da on ne teži za nasiljem nad prirodom i njenim podvrgavanjem čovjeku, nego za nastavkom stvaranja, na koje je svatko pozvan.³⁸ Čovjek prirodu, naravno, ne smije iskorištavati samo zato da bi poboljšao svoj život, svoju egzistenciju.

Franjin odnos prema stvorenjima se ne ograničava samo na materijalni svijet. On ne teži za fizikalnom ili kemijskom analizom stvorenja, nego za teološkom, duhovnom i socijalnom dimenzijom gledanja na stvoreno.

2.3. Pomiren čovjek

Kad Bog ne bi bio hvaljen zbog najuzvišenijega stvorenja – čovjeka samoga – u *Pohvali stvorova* bi nešto nedostajalo. Čovjek je onaj koji hvali Boga zbog svega stvorenja – to smo već osjetili u samom hvalospjevu. Predzadnja je kitica posvećena upravo hvali milosrdnom i miroljubivom čovjeku. To su stihovi koji nisu bili dio prvotnog hvalospjeva. Franjo ih je dodao 1226. godine kada je poslao svoju braću asiškom biskupu i županu. U toj pjesmi, u toj kitici su se biskup i župan, koji su bili zavađeni, međusobno pomirili.³⁹

Na prvi pogled između prvog dijela *Pohvale stvorova* i predzadnje kitice nema nikakve veze. Pohvala kozmičkim elementima (vodi, zraku, vjetru, vatri ...) događa se u potpunom bratstvu, usklađenosti, harmoniji, bez oblaka i sjena. U predzadnjem stihu, suprotno od prethodnog, ulazimo u svijet napetosti, opiranja i trpljenja. Kako bismo razumjeli tu povezanost, moramo imati pred očima cijeli život Sv. Franje, koji je jako isticao osobne susrete. Gotovo nikad nije vidio mnoštvo ili čovječanstvo

općenito, nego uvijek osobu, pojedinca kao jedinstvenoga, svakoga sa svojom vlastitom poviješću i vlastitim pozivom. Svaki čovjek je za njega bio jedinstven, vrijedan posebne ljubavi i pažnje. Za svakoga se zanimao kao da je jedini čovjek na svijetu. Lippert kaže da je Franjina najdragocijenija ostavština braći i Crkvi »živi osjećaj za živu osobu, pojedinca i jedinku kao dragocjenost kojoj se moramo u potpunosti posvetiti«.⁴⁰

U Franjinu životu ima više primjera gdje možemo vidjeti da je ono jedino što je darivao bližnjima, bilo prijateljstvo i poštovanje, kojim se otkrivalo Božje prijateljstvo. Riječ je o prijateljstvu koje je donosilo mir njemu samome i drugim ljudima. Franjo je trpio glad; trpio je zbog bolesti, nerazumijevanja svoje vlastite obitelji, neprihvatanja od strane Crkve i, također, zbog nerazumijevanja svoje vlastite braće. Dobro je upoznao životne poteškoće. U svojoj *Pohvali stvorova* pjeva o radosti koju doživi čovjek koji oprašta iz ljubavi.⁴¹

Takva je bila Franjina ljubav prema ljudima. Želja i težnja za pomirenjem, koji su obilježili sve Franjine odnose s bližnjima (u vlastitoj obitelji, između Asiza i Perude, među braćom, između biskupa i župana), imaju svoje korijene u svemirskom bratstvu, u harmoniji stvorenja, usklađenosti svih kozmičkih elemenata, koji svako po svome žive svoju poniznost.⁴²

Za suvremenoga je čovjeka samo čovjek brat ili sestra, dok sve ostalo stvoreno pripada nekoj drugoj stvarnosti, za koju misli da može biti predmetom njegove manipulacije, iskorištavanja i upravljanja. Mo-

³⁷ Usp. E. LECLERC, nav. dj., str. 32–33.

³⁸ Usp. E. LECLERC, nav. dj., str. 36.

³⁹ Usp. E. LECLERC, nav. dj., str. 63.

⁴⁰ P. LIPPERT, *Bonté*, Aubier, Paris, 1946, str. 119.

⁴¹ Usp. G. GUITTON, nav. dj., str. 349.

⁴² Usp. E. LECLERC, nav. dj., str. 175–179.

gli bismo reći da su posrijedi dva svijeta: na jednoj strani svijet poštovanja, prihvatanja i naklonjenosti, a na drugoj svijet nasilja, osvajanja i prevlasti. Ali Franjo je u svojoj *Pohvali stvorova* i u svojoj duhovnosti premostio taj ponor, podjelu između čovjekova svijeta i ostalog stvorenja. On nije bio u bratskom odnosu samo s braćom i sestrama, nego sa svim stvorenjem.

2.4. Stvorovi i smrt

Franjo se u svojoj *Pohvali stvorova* (zadnja kitica) dotaknuo smrti.⁴³ Smrt također pripada stvorovima. Taj dio pjesme je sastavio početkom listopada 1226. godine, neposredno prije svoje smrti. Franjo se smrti nije bojao. Čelanski je napisao da se veselio susretu s njom i očekivao ju je s riječima: »Neka bude dobrodošla moja sestra Smrt!«⁴⁴ U toj kitici su pozdrav i dobrodošlica koje autor namjenjuje vlastitoj smrti. Pritom ne teži za duhovno dubokim razmišljanjem ili razmišljanjem o suočavanju sa smrću općenito. Ta kitica, ti stiho-vi pjevaju o Franjinom susretu s vlastitom smrću, susretu s »događajem umiranja«. On je želio taj susret sa smrću povezati sa svim stvorenim, sa suncem, s mjesecom, sa zvijezdama, s vjetrom i vodom, s vatrom i sa zemljom.⁴⁵

Ta kitica također počinje s hvaljenjem. U svim prethodnim pohvalama oslanja se na jedno između izabranih stvorenja, u toj se oslanja na »našu sestru, tjelesnu smrt«. Smatra je sastavnim dijelom čovjekova života. Tom događaju nitko ne može pobjeći. Prisutna je hitnost.

Kako bi se razumio zaključak *Pohvale stvorova*, s Franjom se potrebno utopiti u tajnost Biti, gdje teži za potpunim odricanjem. Je li smrt uistinu zadnja između svega stvorenoga? »Jer Bog nije stvorio smrt, niti se raduje propasti živih« (Mudr 1,13). Smrt nije dio stvaranja. Besmrtnost i biće

su blisko povezani, jer bića nastavljaju svoj put i poslije smrti. Ovdje on govori o susretu dviju stvarnosti: na jednoj strani čovjeka koji je dio stvorenja i kao takav je smrtnan, a na drugoj čovjeka koji je također dio vječnosti, koju je dobio od Njega, koji je nadvladao smrt i daje život vječni.

Unatoč tomu što je riječ o suočavanju dviju stvarnosti, kod Franje vidimo da može pogledati i sunce i smrt istim bratskim, sestrinskim pogledom, s istom radošću u srcu. Tako je kod stvorenih stvorenja kao i kod smrti riječ o tajni istoga Bića, koje ga hvali i proslavlja. Postavlja se pitanje kako je Franjo na rubu smrti mogao zapjevati pohvalu suncu, zemlji. Odgovor je u njegovoj dubokoj poniznosti. E. Leclerc je napisao da je ta kitica u *Pohvali stvorova* poput pečata vječnosti. Put stvorenoga je po njegovu mišljenju također put vječnosti.⁴⁶

E. Leclerc tvrdi da, čitajući *Pohvalu stvorova*, čovjek ima osjećaj da prati dva žara. Međutim, kada temeljito čitamo, pitamo se postoje li doista dva pogleda. Onaj koji je u svojem poletu usmjeren prema Svevišnjemu, prihvaća sve u velikoj poniznosti, zna se približiti svim stvorovima, zna biti brat zemlji i svim zemaljskim stvorovima, pa i smrti. A zatim ta dvojnost nestane. Kada čovjek tako gleda na Svevišnjega i na sve stvoreno, odjednom opaža da nema više »svijeta odozgo« i »svijeta odozdo«, da nema više svijeta rasvjetljenog svjetlošću duha i svijeta tame. Svevišnji je naime posvuda, u svim stvorovi-

⁴³ Za Franju i njegovu braću smrt je sastavni dio života: »Onda ga Gospodin pozva k sebi u drugi život« (IČel 109, 508). Smrt, kojoj nitko ne može pobjeći. Usp. A. MENARD, »Morte«, u: *Dizionario Franceseano*, str. 1199.

⁴⁴ 2 Čel, str. 217.

⁴⁵ Usp. E. LECLERC, nav. dj., str. 187–188.

⁴⁶ Usp. E. LECLERC, nav. dj., str. 193.

ma. Božje kraljevstvo nije više podijeljeno na »ovaj« i »onaj« svijet. Bog je u svemu stvorenome, pa i u onom svakidašnjem.⁴⁷

Franjo je s *Pohvalom stvorova* dugotrajnim putem stigao do kraja svoga života. Doživio je uskrsnu tajnu na svome tijelu. Smrt je prihvatio u svoj poniznosti, radosti. Prihvatio ju je kao sestru. Smrt mu predstavlja vrata u život. Po njoj je rođen u novi svijet, s njom ulazi u puninu života u Bogu. Za Franju drama smrti ne predstavlja odvajanje od ovoga svijeta. Drama bi nastala kad bi smrt značila odvajanje od Boga. Sve svoje apostolske snage Franjo je usmjerio na to da u ljudima probudi osjećaj za tu nevidljivu dramu, koja ima samo jedan izlaz, a to je obraćenje. Žalost dakle promijeni svoje lice, svoje obličje i postane slatkost. Smrt tako nije više nepobjediva prepreka, nego rođenje za novi svijet; smrt postaje *dies natalis*, dan slavlja za izabrane.⁴⁸

3. PRIRODA I NJENO MJESTO U KATEHEZI DANAS

Sveti Franjo je bio čovjek prirode. U njoj je proživio veći dio svoga života: po šumama, špiljama, šumskim proplancima, na putu... Tako lakše razumijemo njegov odnos prema prirodi, stvorenjima. Osvrnemo li se na današnje vrijeme, na razdoblje tehničke i informacijske prezasićenosti, možemo brzo utvrditi da priroda više nema ono mjesto što ga je nekad imala. Današnji čovjek većinu vremena provodi između četiri zida: za računalom, pred televizorom, u školi, na poslu...⁴⁹ Priroda mu prečesto postaje samo mjesto i trenutak za opuštanje, a ne mjesto rada, stvaranja, molitve, meditacije...

Unatoč tomu, u »modelu« Svetoga Franje otkrivamo nekoliko smjernica, poticaja za našu katehezu (ciljna skupina nije definirana, jer mislimo da priroda može biti

ishodište za sve: od predškolske i osnovnoškolske djece, do omladine, odraslih...)⁵⁰

Sveti Franjo je »ispovjedio« svoj odnos prema prirodi čovjeka kao dijela stvaranja i smrti, kojega također shvaća kao dio stvaranja u svojoj *Pohvali stvorova*. Neka nam ta *Pohvala stvorova* bude također ishodište za razmišljanje o povezanosti kateheze s prirodom.

3.1. Kateheza i mjesto prirode u njoj

Franjo je nastojao živjeti evanđelje, u svome je životu želio nasljedovati Krista, neki ga zovu »drugim Kristom«. Naime, Isusu je priroda bila jako bliska (mnogo je prisposoba iz života prirode: oluja na moru, Isus se povlači na goru, prisposoba o kukulju...). U *Pohvali stvorova* tako osjećamo tu Franjinu povezanost i isprepletenost s prirodom.

- Jedan od važnih naglasaka u našoj katehezi, na koje upozorava već Sv. Franjo, je odnos prema prirodi. Naime, za njega priroda nije samo mjesto »iskorištavanja«, mjesto koje je u službi čovjekovih potreba, nego mnogo više. Za Franju je priroda mjesto koje čovjeku govori o Bogu, mjesto gdje se čovjek može zaustaviti i moliti, meditirati. Istina, današnji je čovjek bliže onom izrabljivaču, onome koji vidi u prirodi samo izvor energije, nego čovjeku koji traži Boga, Njegovu blizinu u njegovom stvorenju.

⁴⁷ Usp. E. LECLERC, nav. dj., str. 196.

⁴⁸ Usp. A. MENARD, »Morte«, u: *Dizionario Francescano*, str. 1210.

⁴⁹ Usp. J. BAJZEK, *Zrcalo odrasćanja: međnarodna sociološka raziskava o odrasćajućih otrocima*, Didakta, Radovljica, 2003.

⁵⁰ Usp. KONGREGACIJA ZA DUHOVŠČINO, *Splšni pravilnik za katehezu*, CD 75, Družina, Ljubljana, 1998, str. 121–149.

- Revolucionaran preokret su i nazivi stvorova. Za Franju voda nije samo voda, kamen nije samo kamen i vatra nije samo vatra. Za njega je voda sestra voda, kamen brat kamen i tako dalje. Time se mijenja temeljni odnos prema stvorovima. Čovjek koji počne razmišljati o stvorenju na taj način, počinje se mijenjati iz temelja. Prirodu, predmete, stvorove počne drukčije vrednovati, a s time posljedično mijenja i odnos prema čovjeku, Bogu, samomu sebi. I u tome se krije prilika za našu katehezu, za stvaranje novoga pogleda na svijet, prirodu, stvorenje. Kao i Franjo, i mi u katehezi pokušavamo čovjeka dovesti do točke kada u prirodi osjeća više nego što vidi.
- Kada govorimo o prirodi, imamo u katehezi dvije mogućnosti. Prva je da govorimo o prirodi. To znači, da potražimo što više odlomaka iz Svetoga pisma, odnosno iz života Sv. Franje (Pohvala stvorova)⁵¹ i govorimo (uz pomoć najrazličitijih didaktičkih pomagala) o prirodi. Druga je mogućnost da idemo u prirodu i u prirodi sami doživljavamo Božju blizinu. U oba slučaja stvari moraju biti dobro pripremljene i animirane, da čovjeka uistinu dirnu.
- Cilj i smisao kateheze je dovesti čovjeka do osobnog odnosa s Bogom. Priroda nam u tom odgoju pomaže, jer preko prirode možemo osjetiti Njegovu svemoguću i stvarateljsku snagu. Naime, čovjek je onaj koji hvali Boga zbog svega stvorenoga.
- Kada govorimo o katehezi i mjestu čovjeka u prirodi, potrebno je progovoriti i o dvjema dimenzijama što ih čovjek živi. To je vertikalna (moj odnos s Bogom, Stvoriteljem) i horizontalna dimenzija (moj odnos s bližnjima, s prirodom). I kateheza o prirodi je idealno mjesto da čovjeku približimo i tu cjelovitost obiju dimenzija. Odnosi se na dimenzije koje nisu isključive. Istina je da obje dimenzije čovjek ne živi jednako snažno. Da bismo sačuvali ili stvorili sklad među tim dvjema dimenzijama, može nam pomoći priroda, njezina blizina i pravi odnos prema njoj.
- Franjo naziva stvorove: brat i sestra. Ako već stvoreno tako zove, koliko li tek takve »nazive« zaslužuje čovjek. U katehezi se također teži za tim da se doživimo kao braća i sestre, da stvorimo odnose koji nam mogu pomoći da u potpunosti zaživimo svoje kršćansko zvanje.⁵²

3.2. Kateheza o čovjeku i njegovu mjestu u prirodi

Ostanemo li u kontekstu Franjine *Pohvale stvorova*, vidimo da čovjek ima posebno mjesto. Naime, Franjo je svjestan da je čovjek dio toga stvorenja, da je s njim blisko povezan te da ne možemo govoriti o stvorenju a da ne progovorimo i o čovjeku. Ako to povežemo s katehezom, možemo reći da je čovjek dio prirode i da upravo zbog toga mora s njom »suosjećati« (imati pravi odnos).

3.3. Mjesto smrti u katehezi o prirodi

Franjo je uvjeren da i smrt pripada stvorenju. Važno je naglasiti da se on smrti nije bojao. Dakle, smrt je dio našega života te zato ima nezaobilazno mjesto i u našoj katehezi.⁵³ Zanimljivo je da Sv. Franjo u cijeloj svojoj *Pohvali stvorova* (do zadnje

⁵¹ Usp. E. KOVAČ, *Hvalnica stvarstva svetega Franje Asiškega*, u: »Celovski zvon« 38(1993), str. 37–42.

⁵² Usp. R. PINOSA (ur.), *Izzivalci, priročnik za delo v skupini*, Salve, Ljubljana, 2003.

⁵³ Usp. J. ŠTUPNIKAR, *Teološki pogled na smrt in umiranje*, u: »Emzin« 12 (2002), str. 81–85.

kitice) zahvaljuje: zahvaljuje za stvorove, a na kraju tim istim riječima zahvaljuje i za smrt. To znači da ona za njega stvarno predstavlja dio prirode, dio stvorenja, dio života. Franjin odnos prema smrti, kao dijelu prirode, može biti dobra odskočna daska i za našu katehezu o smrti:

- Priroda je idealan prostor kateheze i za vrednovanje smrti. Kao što se u prirodi stvorovi »mijenjaju« (npr. cvijet narašte, ozeleni, procvjeta, uvene), tako je i u čovjekovu životu. Franjo je bio svjestan te »dinamike« prirode, zato je prihvatio smrt kao dio prirode, stvorenja. Priroda nam može biti od pomoći kada govorimo o smrti kao logičnoj posljediци života.
- S obzirom na prolaznost u prirodi i misli na smrt, koja je također dio života i prolaznosti, prava je prilika da na osnovi kateheze o smrti vrednujemo život koji živimo. Franjo je smrt nazvao »sestrom«. To znači da u katehezi možemo progovoriti o smrti, te je kao Franjo uplesti u lûk, koji na jednoj strani počinje s rođenjem, a na drugoj se nastavlja s vječnošću. S pomoću prirode možemo u katehezi vrednovati sadašnji život, koji je povod za duboko razmišljanje o smrti i životu poslije smrti.
- Franjina je želja bila da ljudi smrt ne doživljavaju kao dramu (za njega bi bila drama kad bi se čovjek u smrti odvojio od Boga), nego kao povod za obraćenje. Također, u katehezi se čovjek mora susresti s Bogom (pa iako u smrti, u misli na smrt...). I tko se susretne s Bogom, ne može ostati isti kao što je prije bio. To je prvi korak obraćenja.⁵⁴ Tom koraku uz pomoć kateheze slijede sljedeći koraci, koji vode u produbljen odnos s Bogom, ljudima, bližnjima, ali i s prirodom.

4. ZAKLJUČAK

U ovom kratkom pregledu željeli smo predstaviti Svetoga Franju i njegov odnos prema prirodi. Najprije smo utvrdili njegovo shvaćanje prirode i ono u čemu on vidi razliku između prirode i stvorova. Za njega priroda nije samo izvor prirodnih bogatstava koja čovjeku pomažu da živi i preživi, nego je ona prije svega mjesto gdje se zrcali Božja dobrota i ljubav. Za njega je to mjesto susreta s Bogom, mjesto molitve i meditacije. Zato on može svakoga stvora zvati bratom i sestrom, te možemo reći da je stvorio bratski odnos sa stvorenjima.

U nastavku smo detaljno razmotrili *Pohvalu stvorova*, u kojoj je to bratstvo i sestrinstvo još više naglašeno. Franjo zahvaljuje Bogu i hvali ga za sve stvoreno. Svijet doživljava kao svemirsko stvorenje. Kada govori o stvorenju, i Bogu se zahvaljuje za sve, u taj kontekst uključuje također čovjeka i smrt. Time čovjek dobiva svoje mjesto u prirodi i smrt nije više »grozni« kraj, nego je sestra na putu našega života tj. granica između stvorenja ovoga svijeta i vječnosti.

Sve ovo smo pokušali povezati sa suvremenom katehezom. Ustanovili smo da je Franjin odnos prema prirodi aktualan i danas. Istina, današnji se čovjek pomalo udaljio od istinskog odnosa s prirodom, no unatoč tomu u sebi još nosi svijest da je dio prirode, da je dio ovoga svijeta, ovoga stvorenja.

Suvremenom kateheti Sv. Franjo može biti izazov u stvaranju novih kateheza i novih pristupa: bilo u teorijskom dijelu (kada je posrijedi kateheza »o« prirodi, o ekologiji, o čuvanju prirodnih bogatstava...),

⁵⁴ Usp. A. JAMNIK, *Sprava, proces oslobađanja in dejanje poguma*, u: »Tretji dan« 11 (2000), str. 2–13.

bilo u praktičnom dijelu (kada govorimo o katehezi »u« prirodi, u prirodnom okruženju...). Na tom je području još nešto napravljeno, kako u okviru SKAUTA⁵⁵, tako i u okviru FRAME⁵⁶. Jedni i drugi nastoje živjeti s prirodom, u duhu Svetoga Franje. Mogli bismo reći da je priroda jedan od mnogih putova koji nas vode bliže Bogu, koji nas vode do Boga.

Kako u Svetom Franji i njegovu odnosu prema stvorenju, tako i u njegovoj *Pohvali stvorova* otkrivamo mnogo mogućnosti za nove pristupe i nove načine rada.

KRATICE

SPISI SV. FRANJE I SV. KLARE (*Spisi Svetoga Franje i Svete Klare*, Fram – Ziral, Mostar, 2005):

PB – Pohvale Bogu Svevišnjemu
 NPr – Nepotvrđeno pravilo Manje braće
 ON – Tumačenje Očenaša
 PS – Pohvala stvorova ili Pjesma brata Sunca
 OP – Opomene

IZVORI O ŽIVOTU SV. FRANJE:

1 Čel – Toma Čelanski,
 Prvi životopis Sv. Franje
 2 Čel – Toma Čelanski,
 Drugi životopis Sv. Franje
 CV – Cvjetići Sv. Franje

LITERATURA:

BAJZEK, J. (ur.), *Zrcalo odraščanja: međunarodna sociološka raziskava o odraščajućih otrocih*, Didakta, Radovljica, 2003.
 BOFF, L., *François d'Assise*, Les Editions du Cerf, Paris, 1987.
 DEL ZOTTO, C. B., »Creato (natura, imago Dei)«, u: *Dizionario Francescano*, Edizioni Messaggero, Padova, 1995.
 DESBONNETS, T. – D. VORREUX (ur.), *Saint François d'Assisi. Documents*, Les Editions Franciscaines, Paris, 1968.
 DIVJAK, Z. Z., *Otroci, mladostniki, starši*, Gora, Krško, 2008.

ELIADE, M., *Le sacré et le profane*, Gallimard, Paris, 1965.

GUITTON, G. – E. LECLERC – M. HUBAUT – L. ROBINOT – I. E. MOTTE, »Francesco di fronte al mondo creato«, u: *La spiritualità di Francesco d'Assisi*, Edizioni Biblioteca Francescana, Milano, 1993.

GUITTON, G., »San Francesco e la creazione«, u: *La spiritualità di Francesco d'Assisi*, Edizioni Biblioteca Francescana, Milano, 1993.

JAMNIK, A., *Sprava, proces osvobajanja in dejanje poguma*, u: »Tretji dan« 29(2000)11.

KOBAL, M. – U. SUŠNIK (ur.), *Sem slovenski skavt/skavtinja in to vam ponosno povem. Zbornik ob desetletnici Združenja slovenskih katoliških skavtinj in skavtov*, Združenje slovenskih katoliških skavtinj in skavtov, Ljubljana, 2000.

KOVAČ, E., *Hvalnica stvarstva svetega Frančiška Asiškega*, u: »Celovski zvon« 11(1993).

LECLERC, E., »Canto«, u: *Dizionario Francescano*, Edizioni Messaggero, Padova, 1995.

LECLERC, E., *Le Cantique des Créatures*, Desclée de Brouwer, Paris, 1988.

LECLERC, E., *Le chant des sources*, Les Editions Franciscaines, Paris, 1999.

LIPPERT, P., *Bonté*, Aubier, Paris, 1946.

MATHIEU, L., *Approche franciscaine du mystère chrétien*, Les Éditions Franciscaines, Paris, 1998.

MENARD, A., »Morte«, u: *Dizionario Francescano*, Edizioni Messaggero, Padova, 1995.

PINOSA, R. (ur.), *Izzivalci (priročnik za delo v skupini)*, Salve, Ljubljana, 2003.

POLIDORO, G. M., *François d'Assise*, Edizioni Porziuncola, Assisi, 1999.

ROTZETTER, A. – T. MATURA, *Živjeti evanđelje (s Franjom Asiškim)*, Biblioteka »Brat Franjo«, Zagreb, 1984.

⁵⁵ Usp. M. KOBAL – U. SUŠNIK (ur.), *Sem slovenski skavt/skavtinja in to vam ponosno povem. Zbornik ob desetletnici Združenja slovenskih katoliških skavtinj in skavtov*, Združenje slovenskih katoliških skavtinj in skavtov, Ljubljana, 2000.

⁵⁶ Usp. D. TIKVIČ, *Razvoj skupin Frančiškovihih otrok in mladine na Slovenskem* (diplomska radnja), Ljubljana, 2005.

- SANTANER, M. A., *François d'Assise et de Jésus*, Desclée, Paris, 1984.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*, DZS, Ljubljana, 2005.
- Splošni pravilnik za katehezo*, Kongregacija za duhovščino, CD 75, Družina, Ljubljana, 1998.
- STREHOVEC, T., *Frančišek – ekolog?*, u: »Družina« 57(2008)24 (15. 6. 2008), 7.
- ŠTUPNIKAR, J., *Teološki pogled na smrt in umiranje*, u: »Emzin« 12(2002).
- TIKVIČ, D., *Razvoj skupin Frančiškovihi otrok in mladine na Slovenskem* (diplomska radnja), Ljubljana, 2005.
- VODIČAR, J., »Ekologija«, u: I. J. ŠTUHEC – A. MLINAR (ur), *Leksikon krščanske etike*, Elektronska izdaja, Celjska Mohorjeva družba, Celje, Ljubljana, 2009.
- Vodilo in življenje. Spisi sv. Frančiška Asiškega in sv. Klare*, Slovenska kapucinska provinca, Ljubljana, 1998.